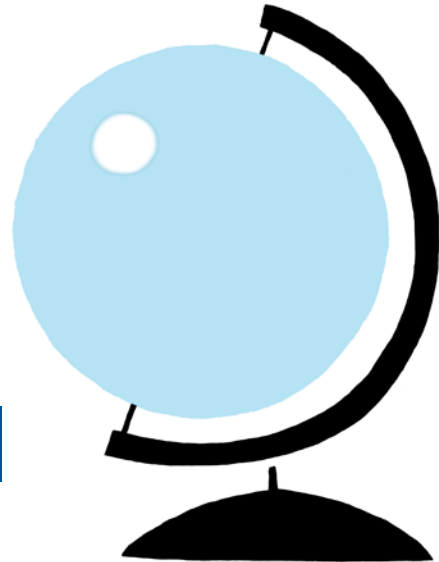




Clingendael

Netherlands Institute of International Relations

Blikken op 2016 vanuit Clingendael



© Bas van der Schot

Vrijwel elke krant, nieuwsplatform, denktank, waakhond bezondigt zich rond de jaarwisseling aan de hachelijke exercitie van het vooruitblikken. Een dankbare activiteit als de voorspellingen uitkomen, maar ook riskant omdat voorspellingen nog wel eens ongehoorzaam zijn. Toegegeven: het wetenschappelijk fundament van het voorspellen is voor discussie vatbaar. Ook aan rake voorspellingen wordt vaak nog meer geluk dan wijsheid gehecht. En per saldo kan de afrekening ex post pijnlijk zijn. De jaarlijkse vergelijking tussen de voorspellingen van de koersindices door professionele beursanalisten en apen dringt zich op en bezorgt de beroepsexperts bij de start van het nieuwe jaar meestal een maagkramp. Waarom zou je je goede naam op het spel zetten door het koffiedik toe te laten tot je intellectuele instrumentarium ?

Daar komt soms nog een ethische aarzeling bij. Er kunnen twijfels rijzen bij de consequenties van het vooruitblikken. Zouden gezaghebbende instituten geen rekening moeten houden met het mogelijke self fulfilling karakter van hun toekomstverkenningen en de speciale verantwoordelijkheid die dat met zich meebrengt? Die leidt in zekere branches tot communicatieve do's en don'ts, nauwelijks meer aangevochten. Monetaire autoriteiten hoeden zich voor de bank run die hun boodschappen kunnen veroorzaken. Brand roepen in een volle ruimte kan onbezonnen zijn. Kan de voorspelde terreuraanslag niet alleen een klinische voorspelling zijn, maar ook de veroorzaker van onheil of paniek? The art of predicting is dan letterlijk geen kunst meer.

Is dat genoeg reden om een exercitie als deze te beperken of zelfs achterwege te laten? Nauwelijks, de ultieme ratio van een instelling als Clingendael is niet beperkt tot het duiden van gebeurtenissen achteraf. Ook afgezien van de lichte oudejaarsroes die het vooruitblikken nu eenmaal tolereert, bestaat er een verantwoorde marge tussen voorspellen en raden die een deskundige kan betreden maar aan de wilde speculant of koffiedikkijker is onthouden. De kennis en kunde van Clingendaelmedewerkers strekt zich uit tot het signaleren van trends die zich, per definitie, voortzetten. Het 'voorspellen' moge het onbereikbare eindpunt zijn, het intellectuele proces van begrip van de wereldpolitiek kan denkbaar nog veel verfijnder

plaatsvinden dan via een geïndividualiseerde eindejaarsronde langs specialisten, Clingendael is wel degelijk een go-to-place waar een toegevoegde waarde voorhanden is. In het spectrum van superforecasters tot big data-analisten, van afstandelijk encyclopedisme tot intiem 'ingewijdsme' bevinden zich tal van bronnen van wijsheid en voorkennis. Clingendael beheerst lang niet alle, maar kan wel een bovengemiddeld aantal van deze bronnen mobiliseren. En dat durven we dan ook. Om de chaos te vermijden is begrip en vooruitblikken het proberen waard en volgens sommigen zelfs een dure plicht. Henry Kissinger schrijft in zijn laatste werk *World Order* hoe het vermogen om de wereldpolitiek te begrijpen – laat staan te voorspellen of te managen – grofmatic georganiseerd is en nagestreefd moet worden (wat er volgens hem ondanks de informatierevolutie overigens bepaald niet gemakkelijker op geworden is). 'Data' zijn tegenwoordig het probleem niet, ze zijn haast eindeloos beschikbaar en toegankelijk, maar meer dan ooit 'rarely self-explanatory'. Een waar knelpunt is ondanks alle technologische vooruitgang hun sharing – ook binnen een overzichtelijke instelling als een ministerie of denktank. Data zijn overigens nog geen feiten, de informatierevolutie heeft de mogelijkheden om verschillende 'waarheden' te creëren aanmerkelijk vergroot. Het is vervolgens een uitdaging om feiten tot relevante informatie te veredelen, een operatie die contextueel en historisch inzicht vereist, en volgens Kissinger zelfs een persoonlijke relatie tussen onderzoeker en bron vergt, al was het maar in de vorm van boek of interview (in een tijdperk van op internet 'opzoekbare' en manipuleerbare feiten lang niet zo goed als vroeger). Deze verrijkingsfase is al moeilijk genoeg, althans volgens Kissinger die aan het eind van zijn werk de verzuchting slaakt: *I now know that history's meaning is a matter to be discovered, not declared*. Je kunt daar nog de eis van politiek-bestuurlijke empathie aan toevoegen, wil het proces van ont-dekken kunnen worden doorontwikkeld tot voorspelbare of beïnvloedbare kennis.

De vraag of Clingendael zich moet begeven in de periodieke voorspellingsbonanza wordt zo wel een héél serieuze, terwijl hij wel degelijk in de ambitiesfeer van een denktank (duiden, beleidsrelevant onderzoek, evaluatief en strategisch, scenario-ontwikkeling, opleiding tot...) ligt. De stelligheid van het verwachtbare, de zorgvuldigheid van formuleren en simpelweg de kennisradius zijn onze criteria en bepalen de bandbreedte. De ondergrens ligt aanmerkelijk boven de wilde intuïtieve speculatie.

Ruim 25 Clingendaelmedewerkers waagden zich aan meer dan zestig blikken vooruit op het jaar 2016. Het onmogelijke is niet vooraf verlangd: niet de afrekenbare voorspelling, maar ook de trend of gebeurtenis die niet bij voorbaat is uitgesloten, mocht worden aangeleverd. Eens te meer blijkt dat Clingendael een pluriformiteit aan vermogen herbergt: de verwachtingen zijn niet altijd eensluidend, het diafragma en de sluitertijd niet per se gelijk, maar met een eenhandige redactionele slag kan toch van één 'blik Clingendaelblikken' worden gesproken. Ten voorbeeld: het Witte Huis kan in de ogen van onze kenners door Donald Trump of Hillary Clinton worden bewoond, de electorale marges zijn maar smal. Er zijn verschillende 'toekomst' van ISIS of van Assad, het lot van Afghanistan (Taliban of niet?), het Verenigd Koninkrijk (Brexit of niet?), de verhouding met Poetin, en zij liggen in Clingendael-ogen niet ver van elkaar. Dat wil zeggen: electoraal, of afslagmatig op de snelweg van de geschiedenis. De kiesmarge is klein, de gevolgmarge uiteraard groot. Beide treft u aan. Over het belang van de kwesties waarover Clingendaelmedewerkers zich uitspreken bestaat weinig verschil van opvatting. Geopolitics is (niet helemaal) back, dus de opkomende landen (China), de afglijdende landen (Rusland), de verkruijmelende regio's (Midden Oosten) en worstelende blokken (EU) zijn ruim vertegenwoordigd. We zien brede globale vraagstukken (beheersing van orde, klimaat, veiligheid/terrorisme, vluchtelingen, technologie, cyberspace) op de agenda, maar ook het smallere Nederlandse perspectief (voorzitterschap EU, ons aandeel in vredeshandhaving en conflictbeheersing, onze positie t.o.v. buurlanden incl. Venezuela) komt aan de orde. (Het mag opvallend worden genoemd dat onze kandidatuur voor een zetel in de Veiligheidsraad, en daaraan verbonden verwachtingen, niet worden vermeld).

Om recht te doen aan de pluriformiteit heeft deze redactieslag niet geresulteerd in het bereiden van een identiteitsloze mix, maar is voornamelijk beperkt gebleven tot het soms opknippen en rubriceren van de afzonderlijke bijdragen en het aanbrengen van enige inleidende alinea's.

Wereldorde en geo-diversiteit

De wereld is in verwarring. De eenvoudigste diagnose is dat de betrekkelijke stabiliteit van de vorige multilaterale orde plaats maakt voor de instabiliteit van neomultipolaire orde. Maar is er überhaupt nog orde, ook al wordt die geregeerd door macht? Dat is te somber, alleen de verdeling van bederf en samenhang, van engagement en disengagement, is anders. Geopolitics is niet helemaal back, en trouwens nooit weggeweest. Territorium en grondstoffen zijn altijd belangrijk geweest, maar in de 21^{ste} eeuw gaat het meer om de toegang tot dan om het bezit ervan. Toegang tot global public goods, zoals bescherming, welvaart en zorg verschaffen legitimiteit aan 'de wereldpolitiek'. Het besef dat toegang tot deze goederen niet lokaal en via machtsbejag kan worden verkregen, maar in globaler en coöperatief verband, is beslist niet verdwenen. Dat schept een moderne veiligheidsproblematiek, misschien is verzekeringsproblematiek een adequatere term. Niet dat deze problematiek niet competitief of conflictueus zal zijn. Beheersing van markten, technologie en denken maken er deel van uit, controle over de middelen daartoe kan competitief zijn, conflictueus zelfs, maar de belangen zijn niet louter territoriaal, fysiek en ook niet louter nationaal en in termen van machtscompetitie georganiseerd. Een systeemcrisis dreigt wel: De lego-stenen van de wereldpolitiek: de staten, westerse waarden, spelregels en verdragen zijn niet zonder meer vanzelfsprekend, en *different realities* belemmeren één gemeenschappelijk perspectief op conflictoplossingen. De werelden van governed en ungoverned spaces, van territoriale en virtuele groepen, van belangen- en waardengemeenschappen, van emerging en declining entities, bieden een geodiversiteit die ook nieuwe kansen biedt op verrassende coalities, en innovatieve oplossingen voor onbeheersbaar ge(d)achte conflicten. *(Ko Colijn)*

Wereldorde (op zaken)

Donald Trump, as the Republican presidential candidate, announces during the Rio Olympics that, if elected president, he would form a new Global Stability Force with willing NATO partners, Russia's Vladimir Putin and Egypt's al-Sisi, ready to deploy sizeable ground forces in conflict-hit or troublesome areas to restore "order." Marine Le Pen promises to join if elected French president in 2017. The US election, between Trump and Clinton, is a cliffhanger. *(Ivan Briscoe)*

VS Presidentsverkiezingen

Meesterpopulist Trump krijgt hevige concurrentie van establishmentkandidaten als Rubio en Bush die vlotte ISIS vernietiging beloven. Ook Democraat Clinton zal na de overwinning op Sanders begin maart harde taal spreken. Als toekomstig opperbevelhebber moet zij veelvuldig haar spierballen tonen. De War on Terror is weer terug. Maar op 31 december 2016 is er nog geen Amerikaanse grondoorlog, concludeert Obama - nog steeds president. Hillary Clinton na de Big Clash tussen rood en blauw Amerika, is president elect *(Willem Post)*

Trump wordt verkozen tot president *(Jair van der Lijn)*

EU intern

Blijft het Verenigd Koninkrijk in de EU?

Ja - De Britten krijgen weinig toezeggingen maar kiezen uiteindelijk toch voor continuering van het EU lidmaatschap. Veel maakt het niet uit of ze nu, continu twijfelend, met een been in de EU zitten, of uit de EU stappen en voortdurend betrokken (willen) blijven bij EU beleid. *(Adriaan Schout)*

Ja – Ondanks de verwoede pogingen van Boris Johnson en consorten stemt een minieme meerderheid van de Britten voor een verblijf in de EU. De campagne van de Londense City zal de ‘voor’ campagne eerder schaden dan goed doen, maar een meerderheid van de Britten ziet in dat de EU wel degelijk iets te bieden heeft. Werd de brief van Cameron aan Tusk eerder niet serieus genomen, Cameron haalt uiteindelijk meer binnen dan verwacht en EU-lidstaten tonen zich (enigszins) toegeeflijker dan gedacht. *(Sander Streefkerk)*

Draw – Het Britse referendum over wel/niet blijven in de Europese Unie eindigt exact in 50-50. De voorstanders van uittreding willen hertelling van de stemmen. De tegenstanders van uittreding weigeren. David Cameron stelt voor om in 2017 een referendum te organiseren over de vraag of in 2018 een nieuw EU-referendum zal worden gehouden. *(Ko Colijn)*

Nee – The U.K. will vote, narrowly, to leave the EU. Scots will demand referendum to leave UK and stay in EU. Departure of UK unbalances Franco-German relationship. Rump little England sinks in relevance. France asserts itself in EU foreign policy as security challenges dominate. *(Shaun Riordan)*

Clash Oost-West

De nieuwe Poolse regering blijkt zich niets aan te trekken van de kritiek van Washington en Brussel op wat velen een constitutionele staatsgreep noemen. De NAVO besluit daarop de in juli 2016 voorziene top in Warschau te schrappen. De Europese Commissie dient een formele klacht in en dreigt met sancties. In de Europese Raad ontbreekt het echter aan overeenstemming. Met zichtbaar leedvermaak in Moskou en Boedapest, lukt het de regeringsleiders weer eens niet eensgezind voor Europese waarden op te komen. Polen dreigt Hongarije achterna te gaan. Maar het Europees Parlement trekt aan de noodrem en start de artikel 7 procedure waarmee een lidstaat eventueel stemrecht ontnomen kan worden. *(Jan Marinus Wiersma)*

Oost-Europese landen blijven een andere dynamiek vertonen dan West-Europese landen omdat ze de ontwikkeling van – en de discussies over – de multiculturele samenleving niet hebben meegemaakt. Ondanks het tarten van het Europese geduld blijft de wens tot EU lidmaatschap overeind al was het maar omdat het vertrouwen in Europese politiek sterker is dan dat in de eigen politieke structuren en figuren. *(Adriaan Schout)*

Het Nederlandse voorzitterschap begint onder dreigend gesternte maar zal toch redelijk probleemloos verlopen omdat voor veel onderwerpen – zoals de aanpak van de vluchtelingencrisis – geldt dat Duitsland en de Europese Commissie min of meer de Nederlandse voorkeuren delen. *(Adriaan Schout)*

Clash Noord-Zuid

Ook komend jaar zullen de media weer volop verhalen over ‘too little too late’ (onder andere bij bankenresoluties en aanpak van vluchtenlingenstroom). Desalniettemin draaien de Europese beleidsmachines volop door zodat achteraf vastgesteld gaat worden dat de EU toch in relatief korte tijd grote problemen min of meer kan indammen zoals ook nationale problemen worden ingedamd. *(Adriaan Schout)*

Frankrijk zal weer een waarschuwing krijgen vanuit het EU semester ondanks de herhaalde uitlatingen van Franse politici dat ze zo hard hervormen. Banken in Italië en Portugal zullen geherstructureerd worden maar in onvoldoende mate. *(Adriaan Schout)*

Draghi blijft voortgaan met quantitative easing. Voor Nederland heeft dit als voordeel dat, om het goed te maken, Draghi wel zal moeten aandringen op nationale hervormingen. Al met al levert dat een evenwichtig ECB-beleid met een combinatie van monetaire verruiming en afdwingen van achterstallige structurele maatregelen. *(Adriaan Schout)*

Clash Zuid- Oost

Over een jaar blaast Malta een door het Slowaakse vz-schap ingediend voorstel inzake vluchtelingenquota op, er zouden te veel middelen naar de oostelijke lidstaten gaan. *(Mariska Heijs)*

Uitbreiding

2016 wordt niet het jaar van de Europese uitbreidingen maar wel het jaar waarin uitbreidingsvoorbereidingen doorgaan. *(Adriaan Schout)*

EU extern

Libanon kan de vluchtelingenproblematiek niet langer aan en de Syrisch-Iraakse burgeroorlog dreigt zich uit te breiden over Libanon. De wereld kijkt vol verwachting naar de Europese Unie. Van Nederland, als voorzitter, wordt nu een actieve en leidende rol verwacht. *(Bas ter Haar)*

Op initiatief van het Nederlandse EU-Voorzitterschap (uiteraard in overleg met Duitsland en Frankrijk) wordt eind juni een Noord-Afrikaanse Unie gevormd, die een zgn. AssociatiePlus Overeenkomst met Brussel sluit. In de tweede helft van het jaar zullen vergaande afspraken worden gemaakt op het gebied van handel, investeringen, migratie, opvang van vluchtelingen, inlichtingen, stationering op hot-spots van lichtgewapende stabilisatie-eenheden, opleiding van politie en leger, etc. Het Euro-Maghreb Agentschap dat het akkoord gaat uitvoeren, wordt na een intensieve lobby van burgemeester Van Aartsen in Den Haag gevestigd. *(Lo Casteleijn)*

Rusland – Oekraïne – Balticum (near and less near) abroad

GeenPeil-referendum

Op 6 april stemt 51% van de Nederlanders in het GeenPeil referendum tegen het Associatie-Akkoord tussen de EU en Oekraïne. Poetin prijst het resultaat en verwijst daarbij naar de geslaagde opstand van Nederland onder Willem van Oranje tegen de Spaans-Habsburgse overheersing in de 16e eeuw. *(Dick Zandee)*

Weinig beslissend zal het referendum in Nederland over de Oekraïne zijn. Bij een Nederlands 'nee' blijft het verdrag met Oekraïne toch tijdelijk van kracht en zal worden gewacht tot de tijd rijp is voor

een lichte heronderhandeling en een geruisloze ondertekening door Nederland. *(Adriaan Schout)*

In het referendum over het associatieverdrag met Oekraïne, stemt 15% van de stemgerechtigden voor en 17% tegen. Meer dan de voor geldigheid vereiste 30% derhalve. De regering voelt zich verplicht te proberen de overeenkomst terug te draaien, ook al speelt ze daarmee Poetin in de kaart. Dit plaatst Nederland als voorzitter van de EU in een heel moeilijke positie. *(Bas ter Haar)*

Near abroad

Abchazië en Zuid-Ossetië worden als Autonome Republieken toegelaten tot de Russische Federatie. *(Paul Meerts)*

In november verschijnen plotseling honderden in het groen geklede activisten in Estland, die samen met Russisch sprekende Esten wegblokkades en controleposten plaatsen. Moskou ontkent alle betrokkenheid, maar het Westen is in rep en roer. De Navo Flitsmacht rukt uit. In Nederland besluit het in de zomer aangetreden zesde kabinet Colijn tot reactivering van de militaire dienstplicht. *(Lo Casteleijn)*



© Bas van der Schot

The Donbas region will become independent in 2016, but under Russian influence.

(Kees Homan)

Een onbedoeld grensincident rond de Baltische staten leidt tot hernieuwde spanningen tussen de NAVO en Rusland. Een conflict wordt voorkomen, maar het geeft EU samenwerking op defensie-gebied een nieuwe impuls. Met de militaire spanningen die rond de zuid- en oostgrenzen oplopen, vindt er op dit terrein eindelijk een doorbraak plaats. *(Adriaan Zondag)*

Less near abroad

In 2016 worden de drie zuidelijke Koerillen om niet en voor onbepaalde tijd aan Japan verpacht. Als tegenprestatie zal Japan op grote schaal investeren in de Siberische infrastructuur. *(Paul Meerts)*

China e.o.

China's economische macht

In januari maakt Griekenland bekend dat het Chinese staatsbedrijf COSCO een meerderheidsbelang krijgt in het havenbedrijf van Piraeus. Later in het jaar worden meerderheidsbelangen in het havenbedrijf van Thessaloniki en de Griekse Spoorwegen verkocht aan respectievelijk APM Terminals en een Roemeens-Amerikaanse groep. *(Frans-Paul van der Putten)*

De EU geeft China uiterlijk december de felbegeerde markteconomiestatus in de Wereldhandelsorganisatie (WTO), zij het met enkele voorbehouden (incl. m.b.t. de staalindustrie). China protesteert tegen de conditionaliteit, maar pronkt met de symbolische winst. Beijing voegt direct toe dat de tijd nu rijp is voor de start van onderhandelingen over een EU-China vrijhandelsovereenkomst. Washington en Tokio uiten hun zorgen over wat zij beschouwen als weer een al te zeer accommoderende stap van de Europeanen ten opzichte van China. Deze zorgen worden versterkt doordat dit jaar maar mondjesmaat vooruitgang is geboekt inzake de beoogde 'trilateral' van Washington en Tokio met Europa, welke de gezamenlijke positie als standaardsetters in de volgende generatie handelsakkoorden moet veiligstellen. Hoewel de onderhandelingen tussen de

EU en Japan namelijk geslaagd zijn, blijft een doorbraak nog uit in de controversiële Trans-Atlantische poot van de driehoek (TTIP). *(Maaïke Okano-Heijmans)*

De eerste infrastructuurprojecten van de Aziatische Infrastructuur en Investerings Bank (AIIB) ontvouwen zich in Zuidoost Azië. Ledenlanden van de AIIB verwelkomen deze als bewijs van de hoogwaardige standaarden en voorwaarden inzake arbeid en milieu waaraan AIIB-projecten voldoen, maar non-goevernementeel organisaties en verscheidene belangengroepen zijn nog sceptisch. Euro-ledenlanden van de AIIB en Brussel zijn ondertussen meer bezig met wat zij achter de schermen als de belangrijkste test van de AIIB zien: de gezamenlijke vertegenwoordiging van Eurolanden in de bestuurszetel van deze internationale organisatie. Met vallen en opstaan worden lessen geleerd voor gezamenlijke vertegenwoordiging in het IMF, die een decennium later volgt. *(Maaïke Okano-Heijmans)*

From conflict...

In januari wint Tsai Ing-wen de presidentsverkiezingen in Taiwan. Onder haar leiderschap verstevigen Taiwan en Japan hun (niet-diplomatieke) banden aanzienlijk. China is bezorgd, maar kan dit proces niet tegenhouden. *(Frans Paul van der Putten)*

....to cooperation in East Asia

For some years China, Japan and South-Korea have been on collision course. We have become familiar with stories about these states living in a world obsessed by non-interference in one another's affairs, maritime conflicts about demarcation zones, sovereignty disputes and contested versions of 20th century history interfering with the present. East Asian political leaders are about to turn the page. If North Korea is not going to fall to pieces and put centripetal forces to the test, 2016 will see a change. In theory, East Asia may still be the region with the greatest chance of an outbreak of traditional inter-state conflict. In reality, East Asian governments are determined to back up their economic success story with their own form of détente, creating a way out of East Asia's cold war. They see a historic opportunity for Asia. The 2015 trilateral summit between Li (China),

Abe (Japan) and Park (South Korea) and the bilateral meeting between Xi (China) and Ma (Taiwan) in the same year – and a first in 66 years – should have persuaded skeptics: these governments are about to grasp a major opportunity. In geopolitical terms, Kim Jong-un is reminding East Asians of the stakes and he is doing a good job in promoting glacial movement towards a regional security identity. *(Jan Melissen)*

India-Pakistan

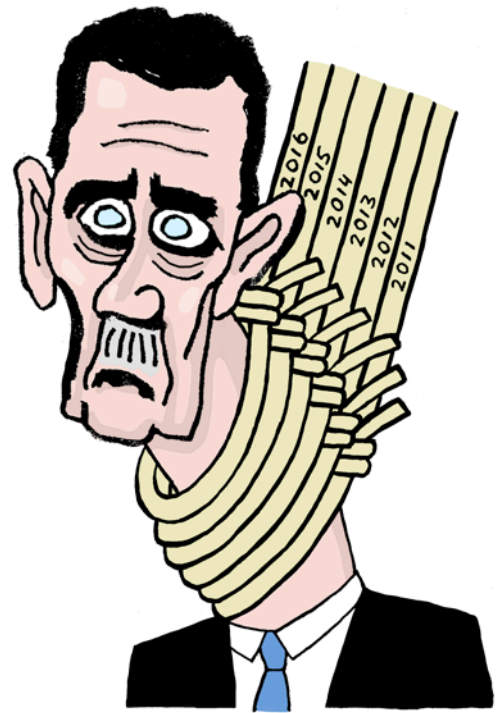
In het voorjaar escaleert een grensincident tussen India en Pakistan razendsnel en te midden van veel oorlogsretoriek trekken beide landen een grote troepenmacht samen aan de grens. Pakistan dreigt met de inzet van (tactische) nucleaire wapens, India verklaart dat het zulke aanvallen zwaar zal vergelden. Slechts door snelle bemiddeling en zware druk van de VS bedaren beide landen weer enigszins. *(Sico van der Meer)*

Syrië – ISIS

Syrië : licht aan het eind van de tunnel

Er is eindelijk een beetje licht te zien in het Syrië-conflict. ISIS verliest (zie onder) steeds meer territorium en de leiding verzwakt onder bombardementen en precisie-aanvallen. Door internationaal samenwerken komt er een van bovenaf gefaciliteerde dialoog op gang in Syrië die de weg lijkt vrij te maken naar nieuwe verkiezingen en een mogelijke wapenstilstand tussen enkele partijen in het conflict. *(Adriaan Zondag)*

Syrië: Het VN/Russisch vredesplan voor Syrië zal verder uitgewerkt gaan worden. De oppositie zal echter wederom hopeloos verdeeld blijven, waarbij sommige gewapende groepen als Ahrar al-Sham en Jaish al-Islam ervoor zullen kiezen om niet deel te nemen of door Rusland/Assad/Iran als terroristische organisaties zullen worden bestempeld (waardoor de oppositie als geheel aan legitimiteit inboet). De VN (vredes) trein zal desondanks met hulp van de Wenen-landen voort blijven denderen, maar niet iedereen is aan boord en de oorlog zal in grote delen van het land voortduren.



© Bas van der Schot

Assad blijft hoe dan ook zitten, terwijl het vredesplan wordt uitgezet. *(Hans Wurzer)*

Assad will cease to be president of Syria in 2016. *(Kees Homan)*

ISIS verliest ...

Op 8 mei valt Raqqa na een gecoördineerde aanval van de Syrische Koerden, gesteund door Amerikaanse Special Forces, en Assad's leger met hulp van Russische gevechtshelikopters. De PvdA concludeert dat Nederlandse deelname aan luchtsteun nu definitief niet meer nodig is. *(Dick Zandee)*

The city of Mosul will be militarily liberated from Daesh, but Islamic State forces will continue to occupy surrounding towns and harass Iraqi government forces. The Abadi government will neither be able to enact meaningful reforms nor reassert meaningful government control in retaken towns. *(Nick Grinstead)*

... maar is niet verslagen

Met het grotendeels oprollen van ISIS in Irak en Syrië keren ook de meeste foreign fighters weer terug naar West-Europa. Hun aantallen zijn te groot om goed te monitoren, ze kunnen ook niet allemaal worden opgepakt en daardoor lopen er heel wat tikkende tijdbommen rond. Nu aanslagen haast iedere maand plaatsvinden, in onder meer opnieuw Parijs, maar ook in Amsterdam, Stockholm, Brussel en Berlijn, slaat de angst pas echt toe. *(Jaïr van der Lijn)*

In maart loopt een offensieve digitale operatie door de Franse geheime dienst tegen ISIS uit de hand. De aanval wordt “teruggekaatst” met ernstige gevolgen voor de digitale systemen van de Franse overheid en cascade-effecten in heel Europa. De risico’s van de “backfiring cyber attack” beheersen de agenda. *(Lo Casteleijn)*

ISIS komt in 2016 meer en meer onder druk te staan in Syrië en Irak door betere internationale militaire samenwerking en onderhandelingen over de toekomst van Syrië. Intussen wordt meer en meer duidelijk dat Irak beweegt in de richting van een opsplitsing. Door de druk op ISIS in Syrië en Irak richt de organisatie zich op andere gebieden. Met name de Kaukasus en Bangladesh blijken vruchtbare gebieden om de organisatie te vestigen. (Zie ook Terrorisme) *(Bibi van Ginkel)*

De Russen, bang voor een uitwaaiing van ISIS, sluiten een alliantie met de Taliban in een poging te voorkomen dat ISIS Afghanistan als transitgebied of uitvalsbasis gebruikt. Vanuit Bangladesh, waar steeds vaker kleinere terroristische aanslagen op willekeurige doelwitten plaatsvinden, wordt door ISIS een grote aanslag op India voorbereid. *(Bibi van Ginkel)*

Trump wordt Amerika’s volgende president, Wilders premier van Nederland en Le Pen kan het Franse presidentschap haast niet meer ontlopen... Met deze nieuwe leiders en een gemeenschappelijke vijand lijken de betrekkingen tussen het Westen en Rusland te zullen verbeteren. *(Jair van der Lijn)*

A longer-term ceasefire in Yemen will be signed in the first half of the year, with a de facto partition of the country running through or around the city of Taiz. The security vacuum in Aden, Mukalla and other places mostly in the south of the country will worsen with AQAP and ISIS taking advantage of the void. *(Nick Grinstead)*

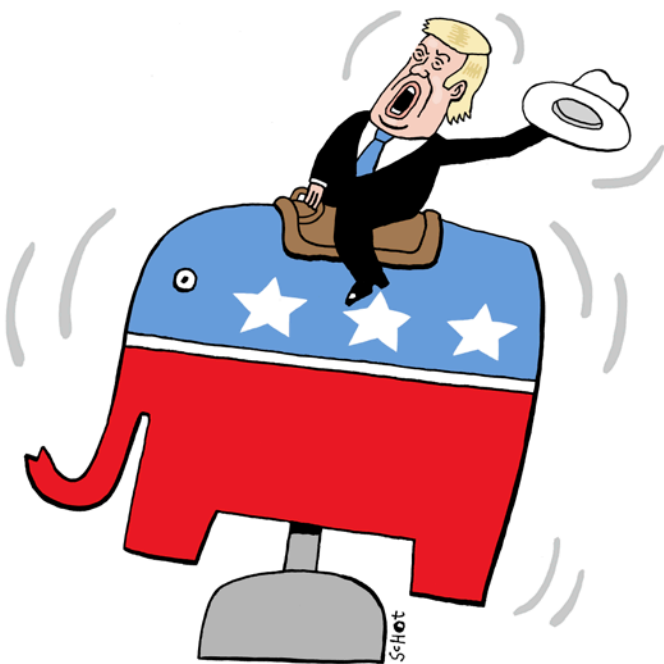
Turkije

Azerbaijan, facing economic crisis at home and egged on by Turkey seeking proxy war with Russia, will launch military operations to retake Nagorno-Karabakh. Armenia will seek support from Russia and Iran, opening new front in Syria conflict. *(Shaun Riordan)*

Tighter US monetary policy will trigger economic crisis in Turkey. Combined with regional refugee crisis and conflict with the Kurds, it will cause break down of law and order, provoking further government repression. Erdogan will look for external distraction (see above). *(Shaun Riordan)*

Arabisch schiereiland

Na de dood van Sultan Qabous van het Ibaïdisch-Shiitische Oman neemt een groep jonge familieleden de macht over. Dit leidt onmiddellijk tot verdere escalatie van de in 2015 begonnen wrijving tussen het Sultanaat en het Koningshuis van Saoedi Arabië. De nieuwe Omanitische regering stelt zich achter de Shiitische oppositie in het Oosten van Saoedi Arabië die daardoor in kracht toeneemt. In Bahrein wordt de Emir verdreven, in Saoedi Arabië komt het tot ernstige onlusten gevolgd door regelrechte opstanden. Daarmee heeft de ‘Arabische Lente’ toch nog Saoedi Arabië bereikt en de olieprijs stijgt tot grote hoogte. ISIS komt door het wegvallen van ‘particuliere’ steun uit Saoedi Arabië in grote problemen. (Zie ook Olie geo) *(Paul Meerts)*



© Bas van der Schot

Afghanistan

Onder druk van toenemend extremisme en groeiende aanwezigheid van Islamitische Staat, is de Afghaanse eenheidsregering gedwongen om eind 2016 een vredesakkoord te sluiten met de Talibaan, waardoor de Grondwet wijzigt. Het akkoord wordt gesteund door Pakistan, maar leidt tot hevige kritiek van de Verenigde Staten, Europa, Iran en de NAVO. *(Jorrit Kamminga)*

In oktober bezetten Talibanstrijders het centrum van Kaboel. De VS overwegen om de laatste troepen niet uit Afghanistan terug te trekken. Integendeel, president Obama denkt er juist aan om, ondanks zijn vertrek in januari 2017 (Hillary Clinton wordt zijn opvolgster) militaire versterkingen naar Afghanistan te sturen *(Ko Colijn)*

Afrika

Na het ineensstorten van de overheid in Zuid-Soedan ontploft de situatie en vinden meerdere genocides tegelijk in het land plaats. De internationale gemeenschap staat met de handen in het haar en kijkt toe hoe de ramp zich voltrekt. Tegelijkertijd is de VN Veiligheidsraad nog steeds verdeeld over wat de beste aanpak is inzake de genocide in Burundi. De Afrikaanse Unie realiseert zich dat de voorgenomen interventie van de African Prevention and Protection Mission in Burundi met slechts 5000 troepen weinig uithaalt en treedt daarom ook niet op. Ondanks deze zwarte bladzijden blijft het vertrouwen in het kunnen van de VN Veiligheidsraad min of meer gelijk. Er is immers grote vooruitgang in Syrië! *(Jair van der Lijn)*

In West-Afrika breidt Boko Haram zijn invloedsgedebiet verder uit. In Niger, Kameroen en Benin vinden aanslagen plaats waar ook Westerlingen onder de slachtoffers zijn. Boko Haram gaat de concurrentie aan met ISIS. *(Bibi van Ginkel)*

Cyber

In het najaar maakt de wereld kennis met de eerste geslaagde cyber-terroristische aanslag waarbij dodelijke slachtoffers vallen. De luchtverkeersleiding van Seattle-Tacoma International Airport wordt gehackt, terroristen manipuleren de data die de luchtverkeersleiders op hun monitor zien, waardoor zij verkeerde aanwijzingen geven en twee vliegtuigen tegen elkaar aan vliegen en neerstorten. De cyberaanval wordt opgeëist door een onbekende groepering die terugtrekking van Amerikaanse troepen uit het Midden-Oosten eist. *(Sico van der Meer)*

Foreign policy and diplomatic communities are catching up in the field of cyber security: what does cyber imply for diplomacy and foreign policies? The debates in the context of cyber and cyber diplomacy focus primarily on the use of cyber infrastructure, managing threats, opportunities in the cyber domain and effective governance in the cyber domain. Debates will go more dominantly beyond the realms of the technical spheres and include more matters of geo-strategic interest, norms and values and power balances. *(Ron Ton)*

Vluchtelingen

Libanon kan de toenemende vluchtelingenstroom niet langer aan. Van de EU wordt actie verwacht. *(Bas ter Haar)*

Quota vluchtelingen: Nederland krijgt tijdens het voorzitterschap niets voor elkaar. In december doet Slowakije een nieuw voorstel voor aanpassing van het asielbeleid. De quotaverdeling van vluchtelingen komt er, maar vrijwillig, en lidstaten bepalen zelf het aantal. Ook komt er (nog) meer grensbewaking aan de buiten- en binnen-grenzen van Europa en een financieel voorstel voor opvang in Oost-Afrika. In januari 2017 blaast Malta het voorstel op, er zouden te veel middelen naar de oostelijke lidstaten gaan. *(Mariska Heijs)*

Olie geo

Golf: De periode van agressief buitenlands beleid van de Golfstaten (met voorop Saoedi Arabië) zal tot een einde komen in 2016. Lage olieprijsen, hoge begrotingstekorten en falend beleid in onder andere Syrië en Jemen ("de vergeten oorlog") zullen leiden tot zowel interne als externe druk op de heersende elites om hun beleid te gaan wijzigen. Saoedi koning Salman zal sterven en er zal onenigheid zijn wie hem gaat opvolgen. De relaties tussen het Westen en Iran zullen verbeteren als bijwerking van het nucleair akkoord. *(Hans Wurzer)*

De olieprijs blijft onder de algemeen gehanteerde \$75 /vat als planningsnorm. Bij gebrek aan een marktmeester zullen verdere kostenbesparingen door oliebedrijven en begrotingstekorten van producerende landen ook in 2016 de krantenkoppen domineren. Prijs herstel is pas echt mogelijk als het surplus in de internationale oliemarkt is weggewerkt. Binnenlandse economische hervormingen houden de geopolitieke slagkracht op peil van de olielanden betrokken bij de conflicten in het Midden-Oosten en Eurazië. *(Coby van der Linde)*

Klimaat

Op COP 22 in Marrakesh blijkt dat het klimaatakkoord van Parijs toch te mooi was om waar te zijn. Landen geven geen invulling aan hun eigen klimaatvoornemens. In de EU blokkeert Polen de omzetting van de 40% reductiedoelstelling in hard beleid. *(Louise van Schaik)*

Europees Deltaplan: in januari blijven overstromingen in Engeland aan de orde van de dag. In maart vinden er drie grote overstromingen in landen aan de Rijn en de Donau plaats. De rivieren in Europa blijken veel minder bestand tegen grote hoeveelheden neerslag dan verondersteld. Het Nederlands voorzitterschap wordt afgesloten met de aankondiging van een Europees Deltaplan en Engeland doet mee. *(Mariska Heijls)*



© Bas van der Schot

Blue economy will emerge more predominantly in the international debate on economic development and sustainability. The Blue Economy combining maritime economy, sea resource management and the green economy, goes beyond traditional approaches by encouraging us to respond to basic needs with what we have, to introduce innovations inspired by nature and invest less, and to generate multiple benefits – including jobs and social capital. *(Ron Ton)*

Global Governance – Global Public Goods – Diplomacy

De nieuwe strategieën over EU buitenlands en hulpbeleid die in 2016 worden aangenomen leiden tot een debat over nut en noodzaak van de VN. Zijn er niet teveel internationale organisaties en zijn deze wel efficiënt en effectief? Moet de EU net als China alternatieven oprichten en haar financiële bijdragen aan een aantal organisaties verminderen? Vooral de Internationale Organisatie voor Vluchtelingen moet het ontgelden. *(Louise van Schaik)*

Attention for negotiation skills in conflict resolution will increase in 2016. Negotiations for peace and reconciliation are extremely complex, difficult and demanding as we witness for example in the cases of Syria, Libya, Ukraine or Colombia. Mediators and

parties in conflict will realize to be more effective due to professional negotiations skills trained at different levels of substance, process, procedures and behaviour.

(Ron Ton)

Latijns Amerika

De situatie in een aantal Latijns Amerikaanse landen loopt uit de hand. Door de lage olieprijs en de wisseling van de wacht in Venezuela escaleert de situatie in het Zuid-Amerikaanse land. De opvolger van de charismatische Hugo Chávez, Maduro, had de touwtjes al niet in handen, maar nu blijkt hij ook zijn eigen achterban, inclusief de Bolivariaanse milities, niet in de hand te hebben. Zij leggen zich niet zomaar neer bij een overdracht van de macht en zullen zich op verschillende manieren, ook gewapend, verzetten. Het liberale blok is hier niet zomaar tegen bestand en – als dat blok niet door interne twisten uit elkaar valt – vertoont scheuren. (Waarschijnlijk minder ingrijpend, maar wel om in de gaten te houden: situatie in Brazilië, Argentinië en Ecuador)

(Sander Streefkerk)

The run-up to the UN Special Session on Drugs (UNGASS) is profoundly affected by the fall-out of a new crisis in Venezuela, where street protests and political violence have raged following a string of judicial and congressional probes into the links between leading lights in the regime and drug trafficking. News that the president and allies have fled the country prompts a proposal from Latin America to decriminalize and regulate the global cocaine industry, and extract a tax from final sales for use as development aid. The EU say it will agree if the money is used to stem the migration flow from Syria and Africa.

(Ivan Briscoe)

Terrorisme – ISIS

Door een aanslag van ISIS-aanhangers op een kerk in Bosnië of Oostenrijk, neemt de polarisatie in de Europese samenleving verder toe. Oude banden van rechts-extremistische bewegingen in Europa worden aangehaald en de ernst en frequentie van aanslagen op asielzoekerscentra neemt toe. Dit geldt tevens voor ernstige bedreigingen tegen bestuurders.

(Bibi van Ginkel)

Niet alleen burgers, maar ook regeringsleiders zijn het doelwit van aanslagplegers. Een Pegida-aanhanger, tevens ex-militair, werpt een handgranaat in een moskee waar Angela Merkel (die aan het eind van 2016 de Nobelprijs voor de Vrede ontvangt) op werkbezoek is.

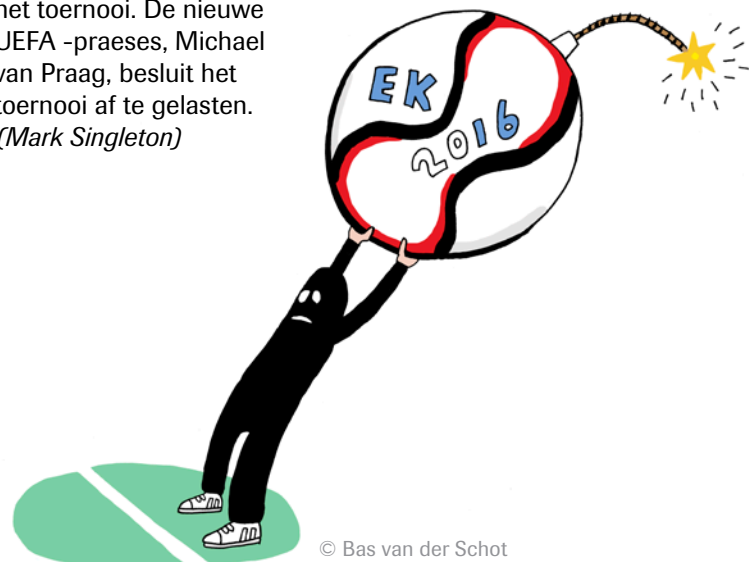
(Mark Singleton)

Door de druk op ISIS in Syrië en Irak richt de organisatie zich op andere gebieden. Met name de Kaukasus en Bangladesh blijken vruchtbare gebieden om de organisatie te vestigen. Vanuit Bangladesh, waar steeds vaker kleinere terroristische aanslagen op willekeurige doelwitten plaatsvinden, wordt door ISIS een grote aanslag op India voorbereid.

(Bibi van Ginkel)

5 Juni 2016: minder dan een week voor aanvang van het EK voetbal wordt Parijs opnieuw opgeschrikt door een meervoudige terreuraanslag. Eén van de doelwitten is de spelersbus van het Frans nationaal elftal op weg naar het trainingscomplex. ISIS eist de verantwoordelijkheid op en dreigt met meer aanslagen tijdens het toernooi. De nieuwe UEFA -praeses, Michael van Praag, besluit het toernooi af te gelasten.

(Mark Singleton)



© Bas van der Schot

Over Clingendael

Het Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen 'Clingendael' heeft tot doel kennis en meningsvorming over internationale vraagstukken te verdiepen en te verbreden. Het Instituut tracht deze doelstellingen te verwezenlijken door het verrichten van onderzoek, het verzorgen van onderwijs en het geven van voorlichting. Het publiceert o.a. studies, brengt digitaal de 'Internationale spectator' uit en biedt een breed pakket aan cursussen en conferenties aan.

www.clingendael.nl